

ДО ІСТОРІЇ ІНТРОДУКЦІЇ ПЛОДОВИХ РОСЛИН В УКРАЇНІ

Уточнено та узагальнено нові дані щодо інтродукції плодкових рослин в Україні. Наведено схеми періодизації історії інтродукції деревних та плодкових рослин.

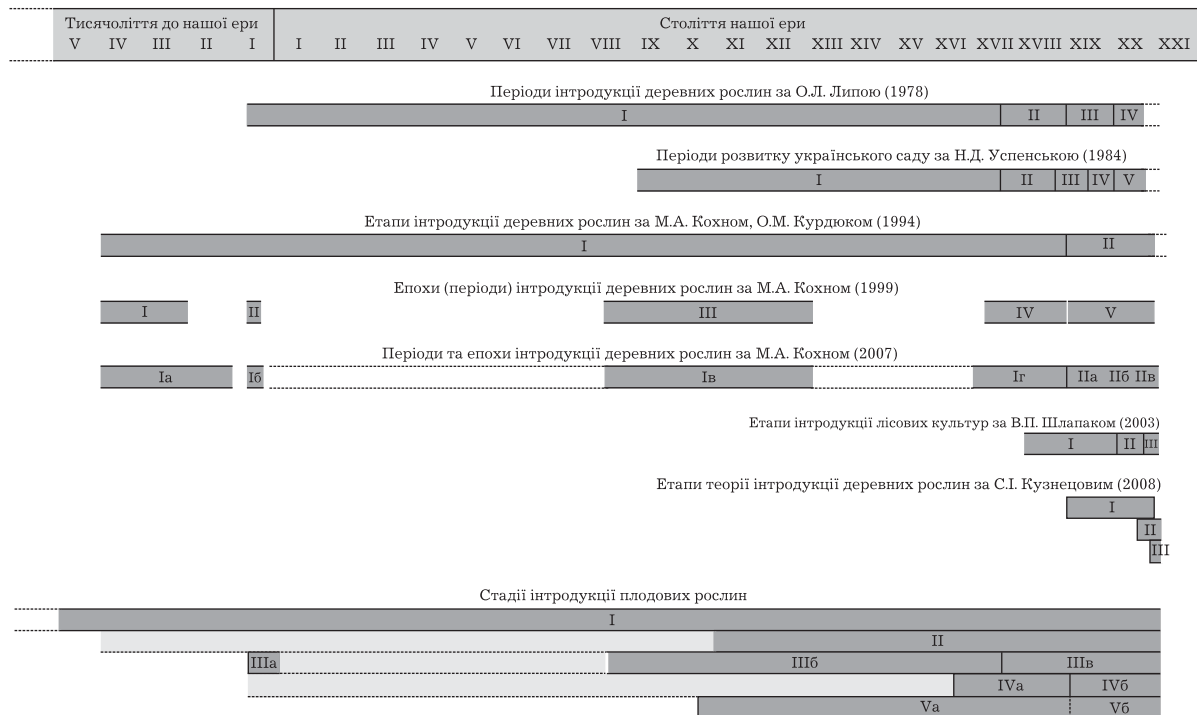
О.Л. Липа [12] історію інтродукції деревних рослин в Україні розподілив на чотири періоди: I — з давніх часів до середини XVII ст.; II — з середини XVII до кінця XVIII ст.; III — з початку XIX ст. до 1917 року; IV — після 1917 року¹. У перший період зародилися культури винограду, яблуні, вишні, волоського горіха, броскви, мигдалю, смокви, абрикоси, маслини. У другий період, поряд з найдавнішими культурами яблуні та вишні, широко розповсюдилися слива, груша, абрикоса, агрус, волоський горіх, шовковиця, виноград; відбувалася інтенсивна інтродукція декоративних рослин для парків. У третій період було створено низку державних та приватних ботанічних й акліматизаційних садів, парків з дендрологічними колекціями. У четвертий період інтродукційні роботи набули планового, цілеспрямованого характеру, вони пов'язані з вирішенням завдань народного господарства; створюються нові ботанічні сади й дендрарії; проводиться інвентаризація фондів.

Схожу періодизацію розвитку українського саду наводить Н.Д. Успенська [19]: I період — від часів Київської Русі до середини XVII ст. (утилітарний період монастирських садів); II — з середини XVII ст. до останньої чверті XVIII ст. (поява ре-

гулярного стилю в садово-парковому мистецтві України); III — з кінця XVIII ст. до середини XIX ст. (початок будівництва ландшафтних парків); IV — з середини XIX ст. до 1917 р. (значне насичення парків екзотами); V — з 1917 р. дотепер (масова деградація старовинних парків).

Інші дослідники [9] історію інтродукції деревних рослин в Україні умовно поділили на два етапи: I — з давніх часів до початку XIX ст.; II — XIX–XX ст. Перший етап, що розпочався у доісторичні часи, включає освоєння рослин місцевої флори шляхом окультурення та інтродукцію рослин з інших районів, становлення культури. Другий етап розпочався з XIX ст., коли з'явилися ботанічні сади й дендрологічні парки, які інтенсифікували інтродукційний процес. Пізніше М.А. Кохно [7] в інтродукції деревних рослин в Україні виділив п'ять епох чи періодів: доісторична — епоха трипільської культури (I); антична — епоха грецької колонізації на Півдні України (II); епоха Київської Русі (III); епоха будівництва перших ландшафтних парків (IV); епоха ботанічних садів (V). В своїй праці [8] М.А. Кохно, розділяючи історію інтродукції деревних рослин на два періоди: від стародавніх часів до початку XIX ст. та XIX–XX ст., в межах першого періоду виділив доантичні та античні часи, приділив особливу увагу інтродукції у Криму і Північному Причорномор'ї (I а та Iб), та середньовіччя з епохою Київської Русі (Iв) і

¹ Тут і далі нумерацію періодів інтродукції римськими цифрами та додатково літерами дано нами. Графічно інтродукційні періоди зображено на рисунку.

Періодизація інтродукції деревних рослин в Україні

пізнім середньовіччям (Iг). Новітню історичну епоху він умовно поділив на XIX ст., XX ст. і XXI ст. (відповідно IIa, IIб, IIв), наголошуючи на важливій ролі інтродукційної діяльності ботанічних садів та дендрологічних, ландшафтних парків і дендраріїв.

В.П. Шлапак [21], підсумовуючи інтродукцію у лісовому господарстві, виділяє три її етапи за останні 300 років: I — *нерегульована інтродукція* (до 1917 р.), коли інтродуковані породи з'являються переважно у приватних лісах; II — *масова інтродукція* (1917–1980-ті рр.) з цілеспрямованим плановим впровадженням інтродуктив державою як одноосібним власником лісів; III — *впровадження результатів інтродукції* (з кінця XX ст.), спричинене зменшенням лісових ресурсів, створенням монокультури, збільшенням техногенного навантаження та інтенсивною експлуатацією лісу.

С.І. Кузнецов [10] у розвитку теорії інтродукції деревних рослин виділив три

етапи: I — *еколого-ботаніко-географічний* (XIX–XX ст.), II — *популярійно-видовий, або генетико-ресурсний* (60-ті роки XX ст. — сучасні часи), III — *внутрішньовидовий* (90-ті роки XX ст. — XXI ст.).

Усі автори в своїх класифікаціях історії інтродукції деревних рослин в Україні визначали послідовні періоди (епохи). В загальних рисах вони прийнятні й для опису введення в культуру плодкових дерев і кущів, які є важливою складовою частиною арборифлори. На нашу думку, періоди інтродукції найчастіше не мають чітких меж й нерідко перекриваються чи є хронологічно паралельними. Як зазначає Ю.М. Карпун [3], інтродукція рослин є безперервним і водночас дискретним процесом у часі й просторі, з характерним поверненням до початкових етапів інтродукційного випробування, з різночасовою множинністю інтродукційного випробування тих самих таксонів.

Інтродукція плодкових рослин на територію сучасної України залежала від при-

родно-географічних, економіко-господарських та суспільно-політичних чинників. Ми виділяємо в ній такі стадії з приблизними часовими межами:

I. Антропохорна інтродукція. Розпочалася з прадавніх часів і триває дотепер. Інтродукцію визначають як навмисне або випадкове перенесення особин виду за межі його ареалу [16]. Тому антропохорію — випадкове поширення людиною зачатків рослин за межі ареалу [16] — також можна вважати інтродукцією. Оскільки людина вживала плоди завжди, то антропохорна інтродукція рослин розпочалася ще до ери землеробства, у період збирання. Тоді людина виступала власне як агент зоохорії, набувши з поширенням цивілізації статусу нового особливого агента. Переселення народів, подорожі, торговельні зв'язки стали важливими чинниками поширення насіння, плодів і цілих живих рослин [18]. Сучасна людина продовжує збирати плоди аборигенних рослин (глід, горобина, груша, калина, ліщина, лохина тощо) в природі, сприяючи поширенню цих рослин.

З початком садівництва та збільшенням чисельності людства антропохорне поширення плодових рослин зросло і набуло нових рис. До процесу було залучено імпортовані плоди. Поширені таким чином яблуню, грушу, абрикосу та інші рослини можна спостерігати, наприклад, уздовж транспортних шляхів. Але така стихійна інтродукція [11] є лише способом розселення рослин, а не власне інтродукцією [6].

II. Введення в культуру видів аборигенних плодових рослин. Рослина, яку перенесли з дикої природи і забезпечили доглядом, вже є культивованою. Це перший етап її доместикації. Кращі умови зростання сприяють збільшенню урожайності та поліпшенню якості плодів, не змінюючи природи самої рослини. Згодом в культурі набувають поширення нові форми рослин, поліпшені селекційним шляхом, котрі більш чи менш генетично відмінні від дикорослих вихідних форм.

Зернобобові рослини людина почала вирощувати раніше за плодові, тобто на планеті садівництво виникло пізніше, ніж було започатковано сільське господарство [25], але існує думка, що садівництво і сільське господарство з'явилися в неоліті одночасно [15]. Останнє стосується лісових регіонів, де люди починали займатися землеробством. Так, первісні землероби, розчищаючи ліси під посіви зернових, залишали кращі особини плодових дерев. На Кавказі можна спостерігати різні стадії еволюції вирощування фруктових дерев — від зростання гаїв дикорослих плодових дерев через проміжні стадії аж до сучасних методів культивування разом зі щепленням кращих форм [15]. В Україні за підсічної системи землеробства люди при вирубуванні лісів також могли залишати особини плодових дерев.

Свідчення щодо першого етапу доместикації аборигенних плодових рослин отримано палінологічним методом. Так, встановлено зростання у XI–XII ст. поблизу київського Святомихайлівського златоверхого собору *Malus sp.*, *Sorbus sp.*, *Rosa canina*, *Sambucus nigra*, *Viburnum sp.*, *Ribes sp.*, *Rubus sp.*, *Corylus avellana L.*, *Fagus sylvatica*. Дерева і кущі цих видів, імовірно, культивувалися або принаймні не вирубувалися в міських умовах [23]. Згодом вирощування калини поряд із садибами стало традицією українців.

У новітні часи людина почала окультурювати аборигенні види, застосовуючи селекційні методи. Так, в Україні відібрано сорти калини та дерену, створено нові сорти фундука із залученням ліщини звичайної, розпочато роботи з місцевими видами — обліпихою, бузиною тощо.

Додаткову інформацію щодо часів та шляхів інтродукції рослин в Україні можна отримати з етимології назв рослин. Українські назви *берека*, *брусниця*, *вишня*, *горіх (ліщина)*, *горобина*, *груша*, *дерен*, *журавлина*, *калина*, *малина*, *ожина*, *смородина*, *терен*, *черемха* мають праслов'янські, а *глід*, *жимолость*, *слива*, *шип-*

шина, яблуня — ще давніші індоєвропейські корені [2], тобто ці види рослин входили до складу флори регіонів проживання наших далеких пращурів.

III. Інтродукція видів іноземних плодівих рослин. Введення рослин у культуру пов'язано із сільськогосподарською діяльністю, тобто людство почало усвідомлено інтродукувати рослини з часів переходу від збирання до вирощування рослин.

Вітчизняні ботаніки [7–9] початок інтродукції деревних рослин та окультурювання плодівих дерев в Україні відносять до часів трипільської культури, посилаючись на повідомлення З.В. Янушевіч [22] про знаходження кісточок абрикоси, сливи, терену та винограду в поселеннях IV тис. до н. е. З цим не можна погодитися, бо зазначені археологічні знахідки зроблено на території Молдови, а не України. Свідчення про культивування плодівих рослин трипільцями на українських землях відсутні.

Взагалі знаходження решток та кісточок плодів у прадавніх поселеннях можна пояснити не тільки вірогідним окультуренням місцевих та вирощуванням інтродукованих рослин, а й завезенням плодів. Сушені сливи та родзинки добре зберігаються, мають високі споживчі й смакові якості і є цінним предметом торгівлі. Не виключено, що насіння завезеного чорносливу та винограду могло давати сходи при випадковому чи навмисному посіві на нових територіях, але це лише припущення. Знаходження З.В. Янушевіч кісточок абрикоси у розкопках одного з трипільських поселень не було потім підтверджено аналогічними знахідками і суперечить історичним свідоцтвам про терміни появи цієї рослини в Європі [1, 25]. Наші сумніви щодо культивування абрикоси в добу Трипільля поділяє український фахівець з палеоботаніки Г.О. Пашкевич [усне повідомлення]. На її думку, кісточка абрикоси потрапили у місце розкопок випадково і мають пізніше походження.

IIIa. Початок садівництва. Інтродукція плодівих рослин еллінами. Початок садівництва на теренах сучасної України слід

пов'язати з грецькою колонізацією. У V ст. до н. е. давні греки започаткували культуру винограду та інших плодівих рослин у Причорномор'ї та Криму. Результатами палінологічного аналізу доведено, що виноград, який культивували греки у Херсонесі, був інтродукований, а не місцевий [24], а також те, що волоський горіх з'явився в Криму у римсько-візантійський період.

IIIб. Формування садівництва. Інтродукція видів плодівих рослин, що культивувалися в малоазійсько-європейському просторі у Середньовіччя. Під впливом давніх греків садівництво поширилося далі на північ. Розвиткові садівництва у лісостеповій зоні сприяла поява у Київській державі монастирів, які стали осередками садівничої культури. Волоський горіх з'являється в Києві у другій половині X ст. [23]. Літописні свідчення про яблуневі сади підтверджені результатами пилкового аналізу, які свідчать про наявність яблуні (*Malus sp.*, *Malus domestica* Borkh.) у Києві в ці часи [23].

Прийняття українськими містами маґдебурзького права, торгівля з Західною Європою посилити міжнародні контакти. Переселенці з європейських країн мали досвід вищої садівничої культури та впроваджували на теренах України нові плодіві культури та сорти. Назви *аґрус*, *барбарис*, *бросква* і *персик*, *гранат*, *каштан*, *морва*, *мореля*, *черешня* були запозичені з латині через німецьке, польське та чеське посередництво. Польський вплив виявляється у назвах аборигенних лісових ягід — *лохина*, *порічки* [2]. Інтродукція південних плодівих культур із запозиченням їхніх назв відбувалася з Османської імперії та Кримського ханства, на теренах яких вирощували *айву*, *аличу*, *антипку*, *жерделю*, *інжир*, *кизил*, *мушмулу*, *тут*, *фундук*. Знайомство українців з іноземними плодівими рослинами відбувалося в різні часи і різними шляхами, тому одні й ті самі види відомі під декількома запозиченими назвами. Так, *Ficus carica* L. відомий під готською назвою *смоква*, тюркською — *інжир*, французькою — *фіґа*, *Cydonia oblonga*

Mill. — під тюркською назвою *айва*, румунською — *гута*, польською — *пигва*. Латинська назва айви трансформувалася через праслов'янську мову в українську назву груші — *гдуля* (*дуля*) [2].

Видовий склад плодових рослин, які культивувалися в середньовічній Україні, можна визначити за літературними джерелами, огляд яких зроблено у низці ботаничних праць [9, 12]. У середині XVII ст. в Лісостепу вирощували яблуню, грушу, вишню кислу і солодку (*черешню?*), абрикосу, сливу, волоський горіх, виноград, шовковицю, агрус та інші (*порічки?*) ягідники [14]. Важливі свідчення містяться у записах турецького мандрівника Евлії Челебі [4], які стали доступні широкому загалу відносно недавно. Він відвідав Крим у 1666–1667 рр. і докладно описав плодові культури півострова. У передгір'ях вирощували яблуню, грушу, айву, абрикосу, сливу, черешню, вишню, виноград. На Південному березі Криму культивували також інжир, оливу, гранатник, персик, шовковицю, горобину домашню, мушмулу, каштан і навіть лимони та помаранчі. Сортимент за розмаїттям був ліпший, ніж у садах Трабзону на турецькому узбережжі Чорного моря. Черешня й яблука з Судака вирізнялися надзвичайною якістю. Останні поставляли до Бахчисарая та Стамбула.

Таким чином, у XVII ст. набір плодових культур на теренах сучасної території України вже повністю склався відповідно до природно-кліматичних умов різних регіонів.

Шв. Інтродукція нових видів плодових рослин Американського континенту та Центральної і Східної Азії. З XVII ст. великі землевласники створювали приватні парки, які з XIX ст. збагачували деревними екзотами. Помітний вклад у розвиток тогочасного садівництва внесли європейські садівники і колоністи. У XIX ст. створено перші ботанічні парки, інтродукційна діяльність яких стала відігравати визначальну роль у збагаченні культурної дендрофлори України. Інтродукована арборифлора включала нові види плодових дерев і кущів американського та

азійського походження. Цей процес тривав також у XX ст. і сприяв майже повній мобілізації видового складу світових ресурсів плодових рослин, придатних до зростання у природно-кліматичних умовах України.

З Північної Америки інтродуковано американські види яблуні, глоду, ірги, сливи, мікровишні, винограду, агрусу, лохини, смородини, ожини, малини, журавлини, хурми, горіха, карії, каштана, а також аронії, шефердії, азиміни, магонії, з Південної Америки — фейхоа, з Азії — нові види яблуні, груші, глоду, сливи, вишні, мікровишні, маслини, хурми, шипшини, горіха, а також хеномелесу, унабі, актинідії й лимоннику. На основі деяких видів утворилися плодові культури світового поширення, які було інтродуковано в Україну, — великоплідні лохина й журавлина, ківі, пекан, китайська слива, насі тощо, інші набули значення як донори ознак стійкості в селекції традиційних плодових культур — винограду, яблуні тощо.

IV. Інтродукція сортів плодових культур.

Садівництво ґрунтується на використанні унікальних генотипів, які розмножують вегетативно. Сорти-клони підтримують впродовж тривалого часу, вони сприяють успішності введення в культуру нових плодових рослин та самого садівництва. Процеси інтродукції видів і сортів плодових культур відбуваються паралельно.

IVа. Інтродукція перших сортів. Сорти плодових культур були відомі вже давнім грекам, тому не виключено, що кращі клони винограду, яблуні, груші завозилися переселенцями до нових регіонів, де з них відбирали найбільш відповідні місцевим умовам. У Середньовіччі в зарубіжних країнах культивували сотні сортів плодових культур, низка яких у XVI–XVIII ст. поширилися в Україні.

Черешня, яка в Україні є аборигенним видом, увійшла в культуру під запозиченою назвою. Це свідчить про великий вплив на розвиток садівництва інтродукованих окультурених форм, які перевищують за якістю місцеві дикі форми. Інтродуковані види шипшини отримали особливу назву —

«троянди», бо їхні багатопелюсткові квітки дуже відрізнялися від пентамірних квіток місцевих диких шипшин.

**IVб. Масова інтродукція сортів плод-
вих культур приватними особами та дер-
жавними установами.** Для розвитку садів-
ництва важливе значення має інтродукція
іноземних сортів, кількість яких у нові часи
стала вимірюватися тисячами. З XIX ст. ін-
тродукція нових сортів державними ботани-
чними садами, приватними садами та розсад-
никами набула масового характеру. Цьому
сприяло набуття садівництвом рис товарно-
го господарства. Якщо раніше місцеві сорти
походили із сіянців з насіння від вільного за-
пилення, то тепер розмаху набирає штучна
гібридизація [20]. У XX ст., окрім нових бо-
танічних садів, було створено садівничі та
лісівничі науково-дослідні інститути й дос-
лідні станції, які стали відігравати про-
відну роль в інтродукції та селекції пло-
дових культур. Селекційні програми вимагали
максимального використання сортового по-
тенціалу видів і родів плодкових рослин, що
знайшло вираження у створенні колекцій
генофонду плодкових культур, який охоплю-
вав тисячі сортів світової селекції.

**V. Інтродукція плодкових рослин з тери-
торії України.** Спочатку інтродукційні по-
токи спрямовувалися на територію Украї-
ни, згодом культурна флора України стала
джерелом нових плодкових культур і сортів.

Va. Трансінтродукція плодкових рослин.
Вже в період формування садівництва те-
риторія сучасної України була проміжним
пунктом у трансінтродукції плодкових куль-
тур далі на північ. У часи Київської Русі в
північних князівствах були інтродуковані
південні рослини — яблуня і вишня.

Згодом процес інтенсифікувався й набув
нових рис. З України до Росії та інших країн
поширювалися вже місцеві сорти. Освою-
вання українцями нових територій на Кав-
казі, у Поволжі, Сибіру, на Далекому Сході,
у Середній Азії супроводжувалося перене-
сенням туди плодкових рослин з України. З
проміжної ланки інтродукційних шляхів
Україна стала донором сортів власної се-

лекції. Внаслідок народної селекції було
створено багато сортотипів плодкових куль-
тур, зокрема, яблуні — Антонівка, Апорт,
Батула, Боровинка, Ворвулька, Гусак, До-
нешта, Зеленьяк, Зорі, Кандил, Рамбур, Роз-
марин, Саблук, Сивак, Синап, Спасівка, Ти-
тівка; груші — Глек, Глива, Дуля, Іллінка,
Кипарисівка, Малгоржатка, Сапіжанка; виш-
ні — Лотівка, Шпанка, Склянка; сливи —
Угорка, Бистриця, Тернослива, які відігра-
ли визначну роль у становленні садівництва
в багатьох країнах світу [5].

**Vб. Глобалізація інтродукційних проце-
сів.** З XIX ст. і особливо наприкінці XX ст. ін-
тродукційні процеси набули глобального ха-
рактеру. Географія поширення плодкових
рослин з України постійно розширюється. У
XX–XXI ст. новітні сорти яблуні, груші, виш-
ні, черешні, сливи, айви, агрусу, смородини,
дерену, хеномелесу, глоду, обліпихи, барбари-
су, гібридної хурми української селекції роз-
повсюджуються по різних країнах. Нині скла-
лися сприятливі умови як для ввезення нових
видів і сортів в Україну, так і для вивозу зраз-
ків плодкових культур до будь-якої країни.

Наслідком інтродукції в Україні є понад
760 іноземних видів плодкових рослин, що
приблизно утричі більше за кількість або-
ригенних видів з їстівними плодами. Еко-
номічне значення мають 110 видів і міжви-
дових гібридів [13]. Колекції генетичних
ресурсів в Україні налічують 21,2 тис. цін-
них зразків плодкових культур, у тому числі
14,8 тис. сортів, з них кількість сортів укра-
їнського походження становить 4,5 тис., се-
лекції інших країн — 10,3 тис. [17].

Таким чином, в Україні інтродуковано знач-
ну кількість плодкових рослин таксонів різного
рівня. Успішна мобілізація власних та світо-
вих ресурсів плодкових рослин забезпечує се-
лекційні, наукові, освітні та інші програми,
задовольняє різноманітні потреби населен-
ня, зберігає генетичне різноманіття рослин
для нинішнього та майбутніх поколінь.

1. Декандоль А. Местопроисхождение возде-
льваемых растений. — СПб.: Риккер, 1885. — 490 с.

2. *Етимологічний словник української мови: У 7 т.* — К.: Наук. думка, 1982. — Т. 1. — 631 с.; 1985. — Т. 2. — 570 с.; Т. 3. — 1989. — 549 с.; Т. 4. — 2004. — 653 с.; 2006. — Т. 5. — 703 с.
3. *Карпун Ю.Н.* Основы интродукции растений // *Hortus botanicus*. — 2004. — № 2. — Р. 17–32.
4. *Книга путешествия Турецкий автор Эвлия Челеби о Крыме (1666–1667 гг.)* / Пер. и коммент. Е.В. Бахревского. — Симферополь: Дар, 1999. — 144 с.
5. *Копань В.П., Копань К.М., Яреценко О.М. та ін.* Методи, результати і перспективи селекції плодкових та ягідних культур в Україні // *Садівництво*. — 2000. — Вип. 50. — С. 14–35.
6. *Коровин С.Е., Кузьмин З.Е.* К вопросу о понятиях и терминологии в интродукции растений // *Бюл. ГБС*. — 1997. — Вып. 175. — С. 3–11.
7. *Кохно М.А.* Інтродукція деревних рослин в Україні: здобутки й перспективи // *Інтродукція рослин*. — 1999. — № 1. — С. 27–29.
8. *Кохно М.А.* Історія інтродукції деревних рослин в Україні (короткий нарис). — К.: Фітосоціоцентр, 2007. — 67 с.
9. *Кохно Н.А., Курдюк А.М.* Теоретические основы и опыт интродукции древесных растений в Украине. — К.: Наук. думка, 1994. — 186 с.
10. *Кузнецов С.И.* Вклад А.М. Кормилицына в теорию интродукции древесных растений в связи с перспективами ее развития (к 100-летию со дня рождения) // *Эколог. проблемы садоводства и интродукции растений: Сб. науч. тр. / Никит. ботан. сад*. — 2008. — Т. 130. — С. 120–126.
11. *Лапин П.И.* О терминах, применяемых в исследованиях по интродукции и акклиматизации растений // *Бюл. ГБС*. — 1972. — Вып. 83. — С. 10–18.
12. *Лыпа А.Л.* Интродукция и акклиматизация древесных растений в Украине. — К.: Вища шк., 1978. — 108 с.
13. *Меженський В.М.* Видовий склад плодкових рослин України та перспективи їхнього використання // *Інтродукція рослин*. — 2008. — № 1. — С. 8–19.
14. *Павел Алеппский.* Путешествие антиохийского патриарха Макария в Москву в середине XVII / Пер. Г. Муркоса. — СПб.: Сойкин, 1898. — 168 с.
15. *Рандхава М.* Сады через века. — М.: Знание, 1981. — 320 с.
16. *Реймерс Н.Ф.* Популярный биологический словарь. — М.: Наука, 1991. — 539 с.
17. *Рябчун В.К., Богуславський Р.Л.* Генетичні ресурси рослин та їх роль у селекції // *Теоретичні основи селекції польових культур: Зб. наук. пр. / Ін-т рослинництва ім. В.Я. Юр'єва*. — Харків, 2007. — С. 363–398.
18. *Тахтаджян А.Л.* Распространение семян и плодов // *Жизнь растений*. — М.: Просвещение. — Т. 5, ч. 1. — С. 96–103.
19. *Успенская Н.Д.* Украинский сад. Основные тенденции развития // *Folia dendrologica*. — 1984. — № 84. — С. 405–417.
20. *Шепельський А.І.* До історії становлення наукового садівництва в Україні // *Садівництво*. — 2000. — Вип. 50. — С. 47–50.
21. *Шлапак В.П.* Підсумки інтродукції у лісовому господарстві України // *Інтродукція рослин*. — 2003. — № 1–2. — С. 46–54.
22. *Янушевич З.В.* Культурные растения юго-запада СССР по палеоботаническим исследованиям. — Кишинев: Штиинца, 1976. — 214 с.
23. *Bezusko L.G., Bezusko T.V., Mosyakin S.L.* A reconstruction of the flora and vegetation in the central area of early medieval Kiev, Ukraine, based on the results of palynological investigations // *Urban Habitats*. — 2003. — Vol. 1, N 1. — P. 105–119.
24. *Cordova C.E., Lehman P.H.* Archaeopalynology of synanthropic vegetation in the *chora* of Chersonesos, Crimea, Ukraine // *J. Archaeol. Sc.* — 2003. — Vol. 30, N 11. — P. 1483–1501.
25. *Zohary D., Hopf M.* Domestication of plants in the Old World. — Oxford: Univ. Press, 2000. — 316 p.

Рекомендував до друку П.А. Мороз

В.Н. Меженский

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Украина, г. Киев

К ИСТОРИИ ИНТРОДУКЦИИ ПЛОДОВЫХ РАСТЕНИЙ В УКРАИНЕ

Уточнены и обобщены новые данные относительно интродукции плодовых растений в Украине. Приведены схемы периодизации истории интродукции древесных и плодовых растений.

V.M. Mezhen'skyj

National University of Life and Environmental of Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv

TO THE HISTORY OF THE INTRODUCTION OF FRUIT PLANTS IN UKRAINE

The known and new data about of introduction of fruit plants in Ukraine are analyzed. The schemes of periodization of introduction history of wood and fruit plants are indicated.